

شماره چاپ: ۱۵۶۷

دوره دهم - سال چهارم

شماره ثبت: ۶۵۴

تاریخ چاپ: ۱۳۹۸/۶/۱۱

اظهاری نظر کارشناسی درباره:
«طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت»

کد موضوعی: ۳۱۰

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

شماره مسلسل: ۱۶۸۹۹

اسفندماه ۱۳۹۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	۱. کلیاتی درباره طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت
۴.....	۲. نگاهی بر مراحل اجرایی تدوین و تنقیح قوانین
۵.....	۳. تبیین مفهومی کد صنعت
۵.....	۴. ارزیابی فهرست تهیه شده در خصوص قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت
۱۱.....	۵. ابهام و عدم قطعیت در نظام حقوقی با تصویب طرح مورد بررسی
۱۲.....	جمع‌بندی و پیشنهاد
۱۴.....	منابع و مآخذ

اظهارنظر کارشناسی درباره: «طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت»

چکیده

هدف این گزارش بررسی طرح پیشنهادی با عنوان «طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت» است. طرح پیشنهادی در راستای عملیاتی کردن ماده (۳) قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵ و با اعمال اصلاحات مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۸ تهیه شده است. نتایج این گزارش نشان می‌دهد که به‌رغم اقدامات مثبت انجام شده، طرح پیشنهادی نیاز به بازنگری و تدقیق بیشتر دارد. برخی از مواردی که پیشنهاد می‌شود در بررسی تکمیلی طرح مورد توجه قرار گیرد به شرح زیر است:

- **غربالگری و طبقه‌بندی مجدد قوانین و احکام حوزه صنعت مبتنی بر تبیین کد مفهومی صنعت**
بررسی فهرست قوانین و احکام نامعتبر مطرح شده در طرح پیشنهادی حوزه صنعت، حاکی از آن است که برخی از مواد قانونی مندرج در جدول فهرست‌ها با موضوع صنعت ارتباطی ندارد.
- **پالایش مجدد قوانین و احکام حوزه صنعت از منظر وضعیت تنقیحی و اسناد عدم اعتبار**
تفکیک قوانین در سه حوزه احکام و قوانین منسوخ‌ضمنی و مستندات عدم اعتبار آنها، احکام و قوانین منتهی و مدت منقضی نیز به بررسی بیشتر نیاز دارد.

- **ضرورت تعیین تکلیف قوانین اشاره نشده در این طرح و اصلاح اشکالات شکلی**
ایراد اصلی طرح پیشنهادی، عدم اطمینان از معتبر بودن مفاد قانونی‌ای است که در فهرست قوانین و احکام نامعتبر درج نشده‌اند. لازمه هرگونه فعالیت اقتصادی، آگاهی کامل از قوانین معتبر و برنامه‌ریزی و پیش‌بینی‌پذیری بر طبق قوانین حاکم است؛ ولی طرح حاضر در صورت تصویب، کمکی به این هدف نخواهد کرد. طرح پیشنهادی بر قوانین مصوب قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تمرکز کرده است، لذا تعیین تکلیف قوانین اشاره نشده در این طرح، با تمرکز بیشتر بر تدوین و تنقیح قوانین سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی پیشنهاد می‌شود.

- **ضرورت محور قرار گرفتن همکاری‌های بین قوه‌ای در خصوص به انجام رساندن پروژه تدوین و تنقیح قوانین کشور**

به نظر می‌رسد اقدام انجام شده، مغایر با تفاهمنامه‌ای است که با عنوان «تفاهمنامه همکاری قوای سه‌گانه در زمینه تنقیح قوانین و مقررات» مورخ ۱۳۹۸/۴/۱۱ به امضای معاونان حقوقی/قوانین قوای سه‌گانه کشور رسیده است. به بیان دیگر، تشخیص قوانین و احکام نامعتبر، باید در ضمن تشخیص قوانین و

احکام معتبر و در نظر داشتن و نهایی کردن برنامه تصویب قانون جامع صورت گیرد و همکاری و تعامل دستگاه‌های مرتبط در هر سه قوه، ضرورت است.

مقدمه

تدوین و تنقیح قوانین و مقررات یکی از راهکارهای مقابله با پدیده قوانین و مقررات دست‌وپاگیر است. در این راستا، اولاً قوانین و مقررات پراکنده، گردآوری، موضوع‌بندی و تنقیح خواهند شد و در هر موضوع، یک قانون جامع به تصویب مرجع قانونگذار خواهد رسید؛ ثانیاً قانونگذار و دیگر نهادهای مقرراتگذار پیش از تصویب قوانین و مقررات جدید، نسبت حکم قانونی در حین رسیدگی را با نظام حقوقی موجود مورد توجه قرار می‌دهند و بدین ترتیب، از تصویب مقررات تکراری یا متناقض با مقررات جاری، اجتناب می‌کنند.

در ایران نیز قانون تشکیل سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور در سال ۱۳۵۰ به تصویب می‌رسد و طی سال‌های مختلف اصلاحاتی در فرایند ساختار سازمان مذکور ایجاد می‌شود. در نهایت قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵ و با اعمال اصلاحات مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۸ با هدف شناسایی قوانین معتبر، منسوخ صریح و ضمنی، قوانین معارض و مغایر با یکدیگر و یا موضوع منتفی شده جهت اقدام قانونی، به تصویب رسید. به موجب این قانون، تدوین و تنقیح قوانین کشور به عهده معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی است.

در همین راستا این معاونت، پایش قوانین موجود کشور را در دستور کار خود قرار داده است که ماحصل اقدامات صورت گرفته تاکنون، به ارائه طرحی با عنوان «طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت» منتهی شده است. این گزارش به بررسی این طرح از زوایای مختلف و وضعیت اقدامات انجام شده نسبت به هدف تصریح شده در قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور پرداخته است.^۱

۱. کلیاتی درباره طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت

الف) موضوع طرح

ماده واحده - بی‌اعتباری قوانین و احکام حوزه صنعت، اعم از اینکه با اجرا منتفی یا موضوع آن منتفی یا مدت آن منقضی یا نسخ ضمنی شده باشد و نیز مستند بی‌اعتباری آنها به شرح جداول پیوست،^۲ اعلام می‌شود. اعلام قوانین نامعتبر به موجب این قانون، الزاماً به معنای معتبر بودن قوانین و احکامی که ذکر نشده است، نمی‌باشد.

۱. به منظور بررسی این طرح، علاوه بر مطالعات کارشناسی، جلسه‌ای با حضور کارشناسان دستگاه‌های مرتبط، مشاوران و کارشناسان معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۸/۶/۲۱ در مرکز پژوهش‌های مجلس برگزار شد.
۲. در جداول پیوست طرح، به ۱۵۴ مورد قوانین و احکام منسوخه ضمنی، ۱۶۰ مورد قوانین و احکام منتفی و ۲۷۹ مورد قوانین و احکام منقضی اشاره شده است. برای اطلاع بیشتر به طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت با شماره ثبت ۶۵۴ مراجعه شود.

ب) اقدامات انجام شده در خصوص تهیه طرح

با توجه به مفاد جزء «الف» تبصره بند «۱» ماده (۷) قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵ با اعمال اصلاحات مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۸، کلیه دستگاه‌های موضوع مواد (۵) و (۱۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ و قوه قضائیه به استثنای مراجع مذکور در تبصره ماده (۲) این قانون موظف بودند تا پایان تیرماه ۱۳۹۰ کلیه قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود را که تا پایان سال ۱۳۸۹ تصویب شده است تنقیح نمایند و به معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی ارائه نمایند. لکن با توجه به اینکه فهرست ارسالی وزارت صنعت، معدن و تجارت با اصول و ضوابط معاونت قوانین منطبق نبوده است، لذا معاونت رأساً اقدام به گردآوری و تنقیح قوانین مربوط به این حوزه کرده است. براساس مطالب ارائه شده در بخش دلایل توجیهی طرح مذکور، در وهله اول کلیه قوانین موضوعه (بیش از ۱۲ هزار عنوان قانون) مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و احکام مرتبط با موضوع صنعت استخراج و گردآوری شد.

در گام بعدی، احکام مربوط جهت تعیین وضعیت اعتبار بررسی شدند. در این راستا ابتدا فهرست کلیه قوانین منسوخ صریح در حوزه صنعت مشتمل بر ۴۳۶ عنوان قانون (۳۰۵۰ حکم قانونی) تعیین و جهت انتشار به روزنامه رسمی ارسال شد. در ادامه «قوانین مدت منقضی» مشتمل بر قوانین و مواد موقت و آزمایشی به همراه دلایل انقضای آنها مشخص شد. پس از تعیین موارد غیرمعتبر در بخش‌های منسوخ صریح و مدت منقضی، تهیه فهرست قوانین نامعتبر حوزه صنعت شامل قوانین و مواد منسوخ ضمنی، منتفی با اجرا و موضوع منتفی و تکراری در دستور کار معاونت قرار گرفت. با توجه به اطلاعات ارائه شده در مقدمه طرح پیشنهادی، فهرست آماری قوانین حوزه صنعت در مرحله گردآوری قوانین و همچنین به تفکیک وضعیت‌های تنقیحی به شرح جداول ۱ و ۲ است.

جدول ۱. مرحله گردآوری

عنوان کد	تعداد عنوان قانون	تعداد احکام
صنعت	۱۴۵۰	۱۲۱۵۵

مأخذ: طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت، معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی، شماره ثبت ۱۳۹۸، ۶۵۴.

جدول ۲. تفکیک وضعیت‌های تنقیحی

وضعیت تنقیحی	کل قوانین	
	تعداد عنوان قانون	تعداد احکام
قوانین منسوخه ضمنی	۱۵۴	۱۲۳۹
قوانین منتفی	۱۶۰	۱۲۵۵
قوانین مدت منقضی	۲۷۹	۳۸۹۳

مأخذ: همان.

۲. نگاهی بر مراحل اجرایی تدوین و تنقیح قوانین

مراحل تدوین و تنقیح قوانین مدنظر معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی به ترتیب شامل مرحله اول: جمع‌آوری و طبقه‌بندی، مرحله دوم: اعتبارسنجی یا پالایش، مرحله سوم: مشخص نمودن منسوخه‌های ضمنی و مرحله چهارم: تدوین قانون جامع است. در ادامه به‌طور مختصر هر یک از مراحل مذکور توضیح داده شده است:

مرحله اول - جمع‌آوری

در این مرحله کلیه قوانین مصوب در نظام حقوقی ایران از قانون اساسی و عادی از سال ۱۲۸۵ تاکنون بررسی شده و با توجه به معیار موضوعی، احکام مرتبط با کد مربوطه گردآوری می‌شود.

مرحله دوم - پالایش

در مرحله پالایش، قوانین کشور اعتبارسنجی می‌شود. در این مرحله قوانین مدت منقضی، منسوخ صریح و منتفی مشخص می‌شوند. در ادامه موارد مذکور توضیح داده شده است:

• **مدت منقضی:** قوانین و احکامی که مدت‌دار هستند در صورت انقضای مدت، مدت منقضی و از اعتبار ساقط می‌شوند.

• **منتفی با اجرا:** قانون یا حکم موردی که با یک بار انجام شدن موضوع آن منتفی می‌شود. این قوانین جهت نسخ صریح به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌شود.

• **موضوعی منتفی:** منظور از قانون یا حکم موضوعی منتفی، قانون یا حکمی است که موضوع آن از بین رفته و منتفی است. جهت نسخ صریح به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌گردد.

• **نسخ صریح:** عبارت است از نسخ کل یک قانون یا حکم به‌طور صریح در قانون یا حکم دیگر که به‌عنوان قانون یا شماره ماده منسوخ در قانون یا حکم ناسخ اشاره می‌شود. در نسخ صریح معمولاً در قوانین و احکام ناسخ از الفاظی مانند نسخ، لغو و فسخ اشاره می‌شود.

مرحله سوم - استخراج منسوخه‌های ضمنی

موادی که در مرحله دوم به‌ظاهر معتبر باقی مانده‌اند در مرحله نسخ‌های ضمنی این مواد و تعارضات مشخص می‌شوند. در بسیاری از موارد قانونگذار احکامی را وضع کرده است که با هم تعارض دارند و در عین حال هر دو حکم و قانون دارای ارزش و اعتبار قانونی بوده و هیچ یک از آن دو را نمی‌توان از مجموعه قوانین حذف نمود، این‌گونه تعارض را «نسخ ضمنی» می‌نامند. تعیین تکلیف قطعی درباره این‌گونه تعارض‌ها با مجلس شورای اسلامی است.

مرحله چهارم - تدوین قانون جامع

در این مرحله نقشه جامع کد مربوطه تهیه شده و قوانین معتبر استخراج شده ناشی از عملیات سه

مرحله تنقیحی قبل، در نقشه جدید چیده شده و در صورت احراز خلأ قانونی، موادی نیز در این مرحله تصویب و به قوانین معتبر قبلی اضافه خواهد شد.

۳. تبیین مفهومی کد صنعت

معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی در راستای اجرای قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵ و دستورالعمل اجرایی این قانون، اقدام به تعریف کدی با عنوان «کد صنعت» کرده است. در این کد براساس تبیین مفهومی حاضر، باید تمام قوانین دارای ارتباط اصلی و فرعی با موضوع صنعت گردآوری و اعتبارسنجی شوند.

صنعت به کلیه تغییراتی اطلاق می‌شود که بشر در مواد طبیعی صورت می‌دهد تا بتواند بهتر و بیشتر از آنها استفاده کند. صنعت در معنای عام، ایجاد دگرگونی در مواد طبیعی و در معنای خاص مترادف با تولید انبوه است که سازوکار اجرایی آن در کارخانه تعریف شده است. در واقع صنعت و تولید صنعتی، شیوه‌ای از سازماندهی تولید است که هدفش به وجود آوردن محصول جدید به وسیله ترکیب و یا تبدیل مواد اولیه است. بنابراین صنعت معمولاً شامل مفاهیمی از قبیل تولید مواد، ایجاد تغییر در شکل آنها، اتصال قطعات در جهت آماده نمودن تولید نهایی است. در تعریفی دیگر صنعت عبارت است از به کار بردن فناوری به منظور تولید کالا یا ارائه خدمات. در گردآوری قوانین مربوط به موضوع صنعت، از مجموع تعاریف فوق استفاده شده است.

یکی از مسائل مهم در مورد کد صنعت، ضرورت تفکیک قائل شدن بین مفهوم «حمایت» و مفهوم «معافیت» است. چراکه حمایت‌های صنعتی، جزء مباحث اصلی کد صنعت هستند، اما معافیت‌های صنعتی حسب اینکه گمرکی باشد موضوع اصلی کد امور بازرگانی و اگر مالیاتی باشد، موضوع اصلی کد مالیه عمومی است. همچنین قوانین مربوط به «نواحی و مناطق صنعتی» با کد صنعت دارای ارتباط اصلی است، اما مناطق آزاد و ویژه اقتصادی با کد امور بازرگانی دارای ارتباط اصلی بوده و در صورت وجود شرایط لازم ممکن است با کد صنعت دارای ارتباط فرعی باشد.

۴. ارزیابی فهرست تهیه شده در خصوص قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت

۴-۱. ضرورت غربالگری و طبقه‌بندی مجدد قوانین و احکام حوزه صنعت

همان‌طور که اشاره شد یکی از مراحل تدوین و تنقیح قوانین جمع‌آوری قوانین مرتبط و در مرحله بعد پالایش آنهاست.^۱

۱. روش‌های مختلفی برای جمع‌آوری قوانین مرتبط وجود دارد که در ادامه به آنها اشاره شده است: فهرست‌نویسی تاریخی: عبارت است از تهیه فهرست قوانین براساس تاریخ تصویب آنها.

مناسب‌ترین طبقه‌بندی به‌منظور تدوین و تنقیح قوانین چه به‌لحاظ فنی و چه به‌لحاظ ماهوی «طبقه‌بندی موضوعی» است. در طرح حاضر نیز برای گردآوری قوانین به‌طور غالب از ملاک «موضوعی» و در مواردی از ملاک «سازمانی» استفاده شده است. بررسی فهرست قوانین و احکام نامعتبر مطرح شده در طرح پیشنهادی حوزه صنعت حاکی از آن است که برخی از مواد قانونی مندرج در جدول فهرست‌ها ارتباطی با موضوع صنعت نداشته و مرتبط با موضوعات دیگر است، که در ادامه به برخی از این مواد قانونی اشاره شده است.

جدول ۳. برخی از مواد قانونی نامرتبط با بخش صنعت

عنوان قانون	ماده قانونی
قانون مدنی، مصوب ۱۳۱۴/۸/۸	ماده (۱۱۱۷)
قانون راجع به وادار نمودن محبوسین غیرسیاسی به کار، مصوب ۱۳۱۴/۱۲/۱۲	کل قانون (مواد ۱ تا ۶)
اساسنامه شرکت سهامی بخش کود شیمیایی، مصوب ۱۳۵۴/۴/۱	کل قانون (مواد ۱ تا ۲۹)
قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران، مصوب ۱۳۵۶/۳/۱۷	کل قانون (مواد ۱ تا ۶۷)
قانون بودجه سال ۲۵۳۷ کل کشور، مصوب ۱۳۵۶/۱۲/۲۵	تبصره «۴۸»
تصویبنامه قانونی انحلال کلیه شوراهای آموزشی و پرورش مناطق کشور، مصوب ۱۳۵۸/۳/۶	جزء «۴» بند «۲»
لایحه قانونی واگذاری اداره امور زندان‌ها به وزارت دادگستری ۱۳۵۸/۶/۱۳	ماده (۱) و تبصره آن
لایحه قانونی تشدید مجازات مرتکبین جرائم مواد مخدر و اقدامات تأمینی و درمانی به‌منظور مداوا و اشتغال به کار معتادین، مصوب ۱۳۵۳/۳/۱۹	تبصره «۱» ماده (۷)
لایحه قانونی الحاقی به لایحه مربوط به پاکسازی و ایجاد محیط مساعد برای رشد نهادهای انقلاب در وزارتخانه و بانک‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی، مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۲	ماده‌واحد و تبصره «۴» آن
قانون الحاق موادی به قانون خدمات وظیفه عمومی، مصوب ۱۳۶۵/۱/۲۶	ماده (۴)
لایحه قانونی راجع به امنیت اجتماعی، مصوب ۱۳۳۱/۸/۱	ماده (۱)

مأخذ: نتایج تحقیق.

به‌منظور روشن‌تر شدن موضوع برای نمونه متن قانونی دو مورد از قوانین فوق در ادامه ارائه شده است:

– قانون مدنی، مصوب ۱۳۱۴/۸/۸

ماده (۱۱۱۷) – شوهر می‌تواند زن خود را از حرفه یا صنعتی که منافی مصالح خانوادگی یا حیثیات خود یا زن باشد منع کند.

– تصویبنامه قانونی انحلال کلیه شوراهای آموزشی و پرورش مناطق کشور، مصوب ۱۳۵۸/۳/۶

جزء «۴» بند «۲» – یک نفر از رؤسای دبیرستان‌ها، مدارس حرفه‌ای و صنعتی و مراکز تربیت معلم مرکز استان از میان سه نفری که رؤسای آموزشگاه‌های مذکور انتخاب خواهند کرد به انتخاب مدیر کل آموزش و پرورش.

فهرست‌نویسی موضوعی عبارت است از تهیه فهرست عنوان قوانین مصوب که براساس موضوع تنظیم می‌شود. برخی از قوانین ممکن است با بیش از یک موضوع ارتباط داشته باشد که لازم است توسط مرجع قانونی یکی از موضوعات به‌عنوان موضوع اصلی و بقیه به‌عنوان موضوع فرعی آن تعیین شود. فهرست‌نویسی سازمانی که تهیه فهرست قوانین براساس سازمان مجری آن تنظیم می‌شود.

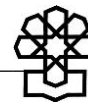
همان طور که از مضامین مواد قانونی فوق مشخص است با وجود کلمه «صنعت» در متن این مواد، حکم قانونی در ارتباط با بخش صنعت وضع نشده است. به عبارتی صرفاً کاربرد واژه صنعت در متن قانون نمی تواند دلیل بر ارتباط با حوزه صنعت باشد.

۲-۴. ضرورت پالایش مجدد قوانین و احکام حوزه صنعت از منظر وضعیت تنقیحی

با فرض مشمول دانستن تمامی قوانین عنوان شده در طرح قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت، تحلیل محتوای قوانین نیز حاکی از آن است که این طرح از حیث وضعیت تنقیحی تعیین شده برای برخی از احکام مورد بررسی در آن نیاز به بررسی بیشتر دارد که در جدول ذیل به مواردی به عنوان نمونه اشاره شده است:

جدول ۴. بررسی برخی از قوانین و احکام منسوخه ضمنی و منتفی با اجرای طرح پیشنهادی

قوانین و احکام منسوخه ضمنی و منتفی با اجرا	مستند عدم اعتبار	اظهار نظر کارشناسی
قانون بهداشت شهری - مصوب ۱۳۲۹: ماده (۶) کارخانه‌هایی که مواد خوراکی و آشامیدنی می‌سازند (از قبیل کنسروسازی - کره‌سازی - کمپوت‌سازی - مرباسازی - لیمونادسازی و قندسازی) مکلفند از وزارت بهداشتی تحصیل پروانه نمایند و در صورتی که برخلاف شرایط پروانه مواد مزبوره را بسازند کارخانه توقیف و سازنده آن به حبس تأدیبی از دو ماه تا ۶ ماه محکوم می‌گردند دادگاه ضمن حکم خود طبق تقاضای بهداشتی دستور از بین بردن آن را نیز خواهد داد.	قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی، مصوب ۱۳۴۶ - ماده (۷) قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی، مصوب سال ۱۳۶۷ - ماده (۳۵)	ماده (۳۵) قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷، تنها به موضوع عدم رعایت فرمول ساخت براساس «کاهش» مصرف مواد متشکله پرداخته است. ولی در ماده (۶) قانون بهداشت شهری به موضوع تخطی از شرایط پروانه ساخت اشاره کرده است که به نظر می‌رسد حکم اخیر گستره بیشتری از تخلفات را دربر می‌گیرد (برای مثال می‌تواند استفاده بیشتر از حد برخی مواد را نیز دربرگیرد). در مجموع به نظر می‌رسد به دلیل عدم پوشش سایر تخلفات (مثلاً استفاده بیش از حد مجاز برخی مواد)، ماده (۳۵) قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی به تنهایی ناسخ حکم مورد بررسی (ماده (۶) قانون بهداشت شهری) نخواهد بود و در این راستا لازم است به ماده (۳۱) قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی درمانی مصوب ۱۳۶۷ (مبنی بر جرم‌انگاری تخلف از پروانه ساخت و تعیین مجازات‌های مربوطه) نیز استناد شود.
قانون معافیت گمرکی دانشگاه‌های کشور - مصوب ۱۳۴۴: ماده واحد به وزارت اقتصاد اجازه داده می‌شود کلیه ماشین‌آلات (به‌استثنای وسائط نقلیه) و ابزار و مواد شیمیایی و لوازم آزمایشگاهی و لوازم طبی و جراحی و نقشه‌های علمی و صنعتی مجاز که به نام دانشگاه‌های کشور و منحصرأ به منظور مصرف در دانشگاه‌ها از خارج وارد می‌شود از پرداخت هرگونه حقوق و عوارض گمرکی و آن قسمت از عوارض غیرگمرکی که وزارت اقتصاد مأمور وصول آن می‌باشد (به‌استثنای باربری و انبارداری) معاف نماید. رعایت مقررات عمومی واردات و صادرات هر سال برای این واردات لازم‌الرعایه است.	ماده (۱) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه‌دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی (قانون تجمیع عوارض) مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ و تبصره «۲» ماده (۴۱) قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۰۲/۱۷	مفاد ماده واحد قانون معافیت گمرکی دانشگاه‌های کشور مصوب ۱۳۴۴، درخصوص معافیت دانشگاه‌ها از پرداخت حقوق ورودی است. درحالی‌که مفاد ماده (۱) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه‌دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی، مصوب ۱۳۸۱ درخصوص برقراری و دریافت مالیات و عوارض است و لذا استناد به آن نمی‌تواند ناسخ ماده واحد مورد بررسی باشد. در بین احکام قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه، مستند صحیح جهت نسخ ماده واحد مورد بررسی، تبصره «۴» ماده (۲) به شرح ذیل می‌باشد:

قوانین و احکام منسوخه ضمنی و منتفی با اجرا	مستند عدم اعتبار	اظهار نظر کارشناسی
		<p>تبصره «۴» ماده (۲)</p> <p>کلیه قوانین و مقررات مربوط به معافیت‌های گمرکی به‌استثنای معافیت‌های موضوع ماده (۶) و بندهای «۱»، «۲»، «۳»، «۴» تا «۹»، «۱۲» تا «۱۹» ماده (۳۷) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۰۳/۱۷ و معافیت گمرکی لوازم امدادی اهدایی به جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران و اقلام عمده صرفاً دفاعی کشور لغو می‌گردد. این اقسام دفاعی به پیشنهاد مشترک وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و با تصویب هیئت وزیران تعیین می‌گردد.</p>
قانون تشکیل انستیتوی علوم تغذیه و صنایع غذایی ایران، مصوب ۱۳۵۵	قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مصوب ۱۳۶۷، قانون اساسنامه انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، مصوب سال ۱۳۷۰	با توجه به اینکه انستیتو علوم تغذیه و صنایع غذایی ایران از دستگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت سابق (وزارت بهداشت) است، لذا این قانون باید در کد مربوط به حوزه سلامت (نه کد حوزه صنعت) بررسی شود.
قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی، مصوب ۱۳۴۴		با توجه به اینکه در حکم مورد بررسی، برای تقاضای تجدید پروانه، مهلت زمانی تعیین شده است که اتمام یافته است، لذا به نظر می‌رسد این حکم، «مدت منقضی» است و نه «منتفی با اجرا»
ماده (۲۲)	منتفی با اجرا	کسانی که تا قبل از تاریخ تصویب این قانون پروانه افتتاح یکی از مؤسسات پزشکی مصرح در ماده یک و یا پروانه ورود یا ساخت داروی اختصاصی از وزارت بهداشت دریافت نموده‌اند مکلفند در ظرف مهلتی که بیشتر از سه ماه برای تهران و ۶ ماه برای شهرستان‌ها نباشد و وزارت بهداشت تعیین و اعلان خواهد کرد با رعایت مقررات این قانون تقاضای تجدید پروانه مزبور بنمایند برای تجدید پروانه وجهی دریافت نخواهد شد.
تبصره - اشخاصی که موعده مقرر درخواست تجدید پروانه نموده‌اند مادام که از طرف وزارت بهداشت تکلیف نهایی تعیین نشده می‌توانند از پروانه قبلی خود استفاده نمایند.		

مأخذ: نتایج تحقیق.

۳-۴. ضرورت تعیین تکلیف قوانین اشاره نشده در این طرح

هرچند که در متن ماده واحد طرح پیشنهادی ذکر شده است که «اعلام قوانین نامعتبر به موجب این قانون، الزاماً به معنای معتبر بودن قوانین و احکامی که ذکر نشده است، نمی‌باشد»، لکن بررسی قوانین لحاظ نشده ضروری است. برای مثال می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- تبصره «۳۶» قانون بودجه سال ۱۳۳۸ کل کشور، مصوب ۱۳۳۷/۱۲/۲۸.

- تبصره «۲۷» قانون بودجه سال ۱۳۳۹ کل کشور، مصوب ۱۳۳۸/۱۲/۱۹.

- قانون خرید اراضی کشاورزی برای تأمین نیازمندی‌های صنعتی و معدنی، مصوب ۱۳۴۸/۴/۹.

- تبصره «۵» ماده (۱) قانون توسعه و حمایت از صنایع دریایی، مصوب ۱۳۸۷/۲/۱۵.

همچنین بررسی قوانین طرح پیشنهادی حاکی از تمرکز بررسی انجام شده بر قوانین مصوب قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است به طوری که از ۱۵۴ مورد قوانین و احکام منسوخه ضمنی ۱۱۲ مورد مربوط به سال‌های قبل از ۱۳۵۷ است. در بخش قوانین و احکام منتفی از ۱۶۰ مورد قانون ذکر شده حدود ۱۰۲ مورد آن مربوط به سال‌های قبل از انقلاب است و از ۲۷۹ مورد قوانین و احکام منقضی ۱۵۹ مورد مربوط به سال‌های قبل از ۱۳۵۷ است. برای نمونه در بخش قوانین و احکام منسوخه ضمنی در بازه زمانی سال‌های ۱۳۷۳-۱۳۹۳ فقط به سه قانون اشاره شده است. در بخش قوانین و احکام منتفی نیز در سال‌های اخیر عمدتاً به قوانین بودجه سنواتی کشور اشاره شده است. لذا به نظر می‌رسد در ادامه طرح حاضر، تمرکز بیشتر بر تدوین و تنقیح قوانین سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ضرورت دارد.

۴-۴. ضرورت اصلاح اشکالات شکلی

در فهرست منتشر شده اشکالات ویرایشی وجود دارد که به عنوان مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در ردیف (۳) قوانین و احکام منسوخه ضمنی به ماده (۴) قانون اوزان و مقیاس‌ها، مصوب ۱۳۱۱/۱۰/۱۸ اشاره شده که در ماده (۱۰) قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب ۱۳۷۱/۱۱/۲۵ نسخ ضمنی شده است. این در حالی است که ماده (۵) قانون اوزان و مقیاس‌ها با ماده قانونی مذکور نسخ ضمنی شده است.

در ردیف (۱۳) قوانین و احکام منسوخه ضمنی، ماده قانونی که تبصره بند «۸» ماده (۴۵) قانون شهرداری، مصوب ۱۳۳۴/۴/۱۱ را نسخ ضمنی کرده با عنوان «بند «۱۶» ماده (۷۱) کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱» درج شده است. در حالی که عنوان دقیق قانون مذکور «قانون تشکیلات و وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵/۳/۱» است.

۵. ابهام و عدم قطعیت در نظام حقوقی با تصویب طرح مورد بررسی

با وجود ایراداتی که به طرح مورد بررسی وارد است، نکته بسیار مهم آن است که در نهایت، معلوم نیست چه قوانینی پس از تبدیل این طرح به قانون، معتبر و چه قوانینی نامعتبر محسوب می‌شوند. توضیح اینکه در ابتدای ماده‌واحد طرح تصریح شده است: «بی‌اعتباری قوانین و احکام حوزه صنعت، اعم از اینکه با اجرا منتفی یا موضوع آن منتفی یا مدت آن منقضی یا نسخ ضمنی شده باشد و نیز مستند بی‌اعتباری آنها به شرح جداول پیوست، اعلام می‌شود». اما در ادامه آمده است: «اعلام قوانین نامعتبر به موجب این قانون، الزاماً به معنای معتبر بودن قوانین و احکامی که ذکر نشده است، نیست». ایراد اصلی ماده پیشنهادی، عدم اطمینان از معتبر بودن مفاد قانونی‌ای است که در فهرست قوانین و احکام نامعتبر درج نشده‌اند. در واقع، «قانونگذار در صورت تصویب این قانون صراحتاً به ابهام قانونی و روشن نبودن محیط قانونی اعتراف می‌کند؛ در ضمن اینکه رفع ابهام و تردید از نظام حقوقی در این حوزه‌های مهم برای کسب‌وکارها را به آینده‌ای نامعلوم وامی‌نهد»^۱. لازمه هرگونه فعالیت اقتصادی، آگاهی کامل از قوانین معتبر و برنامه‌ریزی و پیش‌بینی‌پذیری بر طبق قوانین حاکم است؛ ولی طرح حاضر در صورت تصویب، کمکی به این هدف نخواهد کرد.

از سوی دیگر به نظر می‌رسد مقررہ پیش‌گفته، مغایر با تفاهمنامه‌ای است که با عنوان «تفاهمنامه همکاری قوای سه‌گانه در زمینه تنقیح قوانین و مقررات» مورخ ۱۳۹۸/۴/۱۱ به امضای معاونان حقوقی/قوانین قوای سه‌گانه کشور رسیده است. در بندهای «۱» و «۲» ماده (۲) تفاهمنامه تأکید شده که از جمله اقدامات مشترک عبارتند از: «تعیین عناوین قوانین جامع و ارائه تعریف و فصل‌بندی یکسان آنها و شیوه بازنگری در آن» و «لازم‌الاتباع کردن موضوعات (کدهای) تنقیحی و عناوین قوانین جامع و تعاریف مربوط با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تقنینی و مقررہ‌گذاری». به نظر می‌رسد ارائه طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت، مغایر با مفاد تفاهمنامه‌ای است که قرار است محور همکاری‌های بین قوه‌ای در خصوص به انجام رساندن پروژه تدوین و تنقیح قوانین باشد. به بیان دیگر، تشخیص قوانین و احکام نامعتبر، باید در ضمن تشخیص قوانین و احکام معتبر و در نظر داشتن و نهایی کردن برنامه تصویب قانون جامع صورت گیرد و همکاری و تعامل دستگاه‌های مرتبط در هر سه قوه، ضرورت است. تهیه فهرستی از احکام و قوانین نامعتبر و تبدیل آن به قانون - به تریبی که در طرح مورد بررسی در این گزارش آمده است - حتی ممکن است به نتیجه رسیدن پروژه تدوین و تنقیح را با تأخیر بیشتری مواجه کند.^۲

البته در طرح مورد بررسی آمده است: «ضمناً پس از انجام پالایش‌های مذکور و تشخیص قوانین معتبر، تدوین قانون جامع به‌عنوان مرحله بعدی در دستور کار معاونت قوانین قرار گرفته است و انجام

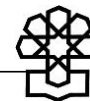
۱. احمد مرکزالمیری، «ملاحظات در تدوین و تنقیح قوانین کسب‌وکار (با تأکید بر ضرورت تصویب «قانون جامع مالیاتی»»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اقتصادی، شماره مسلسل ۱۶۶۴۸، مهر ۱۳۹۸، صص ۴۱-۴۲.
۲. همان، ص ۴۲.

برخی کارشناسی‌های تکمیلی در خصوص مفاد قوانین معتبر، در آن مرحله انجام خواهد شد.^۱ اما تجربه تقنینی اخیر نشانگر آن است که پس از تصویب قوانینی که مقدمه یا مراحل اولیه تدوین قانون جامع محسوب می‌شوند، انجام مراحل بعدی تا تصویب قانون جامع، به زمانی نامعلوم موكول می‌شود. برای نمونه، «قانون تنقیح قوانین مالیاتی کشور» در مورخ ۱۳۹۶/۱/۳۰ به تصویب رسید. این قانون بر مبنای طرحی مشابه با طرح مورد بررسی به تصویب رسید که توسط معاونت قوانین مجلس ارائه شده بود.^۱ «قانون تنقیح قوانین مالیاتی کشور» نیز مشتمل بر مراحل اولیه تدوین و تنقیح کامل است؛ به این معنا که به ارائه فهرستی از احکام و قوانین منسوخ اکتفا شده و احکام معتبر در مجموعه‌ای احصا و تدوین نشده است، اما تصویب این قانون نتوانسته به سهولت دسترسی تابعان قوانین مالیاتی کمک کند. گرچه قرار بود گام نهایی، یعنی تدوین قانون جامع مالیاتی نیز بلافاصله پس از تصویب قانون تنقیح قانون مالیاتی برداشته شود، اما این مهم همچنان محقق نشده است.^۲ این احتمال وجود دارد که تدوین «قانون جامع حوزه صنعت» نیز پس از تبدیل «طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت» به قانون، به سرنوشت «قانون جامع مالیاتی» دچار شود که همچنان در مراحل اولیه برنامه‌ریزی برای تدوین قرار دارد.

جمع‌بندی و پیشنهاد

با تصویب و وضع قوانین جدید بسیاری از قوانین پیشین از حیثه اجرا خارج می‌شوند و تأثیر و قابلیت استناد خود را در مناسبات جدید اجتماعی از دست می‌دهند. تدوین و تنقیح قوانین این امکان را فراهم می‌کند تا نظام سازمان‌یافته‌ای از قوانین ایجاد شود و به واسطه آن، مجریان، قضات و شهروندان بتوانند به آسانی و با صرف کمترین زمان، قوانین معتبر و لازم‌الاجرای مورد نظر خود را بیابند. در ایران نیز قانون تشکیل سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور در سال ۱۳۵۰ به تصویب رسید و طی سال‌های مختلف اصلاحاتی در فرایند ساختار سازمان مذکور ایجاد شد. در نهایت در سال ۱۳۸۹ قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور با اعمال اصلاحات به تصویب رسید. به موجب این قانون، معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی موظف به تدوین و تنقیح کلیه قوانین کشور شده است. در همین راستا معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی کلیه قوانین موضوعه (بیش از ۱۲ هزار عنوان قانون) را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و احکام مرتبط با موضوع صنعت استخراج و گردآوری شده است. در مرحله بعد احکام مربوط به منظور تعیین وضعیت اعتبار، ارزیابی شده‌اند. نتایج این گزارش حاکی از آن است که طرح پیشنهادی به‌عنوان گام اول در اجرای قانون تدوین و

۱. در «قانون تنقیح قوانین مالیاتی» که مشتمل بر ماده واحد، دو تبصره و یک پیوست است، «احکام مالیاتی قوانین به شرح پیوست نسخ» شده است. در پیوست، ۳۶۹ حکم قانونی که «اعم از قوانینی است که اجرا شده یا اجرای آن متوقف شده یا موضوع آن منتفی شده و یا به موجب قوانین لاحق، نسخ ضمنی شده»، فهرست شده‌اند. علاوه بر این، در ضمیمه (۱) قانون مذکور، ۱۸۹ حکم و قانون «منقضي» ذکر شده و در ضمیمه (۲) آن، ۱۹۹ حکم یا قانون «منسوخ صریح» آمده است. ۲. همان، ص ۴۰.

تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب ۱۳۸۹/۳/۲۵ و با اعمال اصلاحات مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۸ می‌تواند مطرح باشد. اما برای تحقق کامل هدف قانونگذار در امر تدوین و تنقیح قوانین کشور و دستیابی به قانون جامع در هر حوزه، نیاز به مطالعه و ارزیابی دقیق‌تر قوانین و تکمیل طرح مذکور با رعایت موارد ذیل است:

- همان‌گونه که در متن گزارش اشاره شد هدف غایی در تدوین و تنقیح قوانین، دستیابی به قانون جامع در حوزه‌های مشخص است. لذا تحقق این هدف منوط به طی کردن دقیق گام‌های قبلی از جمله گردآوری، طبقه‌بندی موضوعی و پالایش قوانین است. لذا تعریف دقیق و جامعی از کد صنعت در شناسایی، استخراج و بررسی قوانین این حوزه از اهمیت زیادی برخوردار است. نتایج این گزارش نشان می‌دهد به‌رغم اقدامات مثبت انجام شده در تهیه طرح پیشنهادی، برخی از قوانین عنوان شده در فهرست قوانین طرح به‌صورت اصلی و فرعی با بخش صنعت ارتباطی ندارند. لذا پالایش مجدد قوانین گردآوری شده مبتنی بر تبیین مفهومی کد صنعت پیشنهاد می‌شود.

- براساس ماده‌واحد طرح پیشنهادی، «اعلام قوانین نامعتبر به‌موجب این قانون، الزاماً به‌معنای معتبر بودن قوانین و احکامی که ذکر نشده است، نیست». ایراد اصلی ماده پیشنهادی، عدم اطمینان از معتبر بودن مفاد قانونی‌ای است که در فهرست قوانین و احکام نامعتبر درج نشده‌اند. درواقع، «قانونگذار در صورت تصویب این قانون صراحتاً به ابهام قانونی و روشن نبودن محیط قانونی اعتراف می‌کند؛ در ضمن اینکه رفع ابهام و تردید از نظام حقوقی در این حوزه‌های مهم برای کسب‌وکارها را به آینده‌ای نامعلوم وامی‌نهد». لازمه هرگونه فعالیت اقتصادی، آگاهی کامل از قوانین معتبر و برنامه‌ریزی و پیش‌بینی‌پذیری بر طبق قوانین حاکم است؛ ولی طرح حاضر در صورت تصویب، کمکی به این هدف نخواهد کرد.

- طرح پیشنهادی بر قوانین مصوب قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تمرکز کرده است به‌طوری که حدود ۷۰ درصد از قوانین و احکام منسوخه ضمنی مربوط به سال‌های قبل از سال ۱۳۵۷ است و فقط سه مورد مربوط به سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۷۳ است. در بخش قوانین مدت منقضی و منتفی با اجرا نیز این مسئله به چشم می‌خورد و به‌طور مثال در مورد قوانین مدت منقضی طی سال‌های اخیر عمدتاً به قوانین بودجه سنواتی کشور اشاره شده است. لذا تعیین تکلیف قوانین اشاره نشده در این طرح با تمرکز بیشتر بر تدوین و تنقیح قوانین سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی پیشنهاد می‌شود.

- تفکیک قوانین در سه حوزه احکام و قوانین منسوخ ضمنی و مستندات عدم اعتبار آنها، احکام و قوانین منتفی و مدت منقضی نیز نیاز به بررسی بیشتر دارد. همچنین در متن طرح پیشنهادی اشکالات و ایرایشی وجود دارد که اصلاح این موارد پیشنهاد می‌شود.

- طبق «تفاهمنامه همکاری قوای سه‌گانه در زمینه تنقیح قوانین و مقررات» مورخ ۱۳۹۸/۴/۱۱ که

به امضای معاونان حقوقی و قوانین قوای سه‌گانه کشور رسیده است، تشخیص قوانین و احکام نامعتبر، باید در ضمن تشخیص قوانین و احکام معتبر و در نظر داشتن و نهایی کردن برنامه تصویب قانون جامع صورت گیرد. در این خصوص همکاری و تعامل دستگاه‌های مرتبط در هر سه قوه، ضرورت است. تهیه فهرستی از احکام و قوانین نامعتبر و تبدیل آن به قانون - به‌ترتیبی که در طرح مورد بررسی در این گزارش آمده است - حتی ممکن است به نتیجه رسیدن پروژه تدوین و تنقیح را با تأخیر بیشتری مواجه کند.

با عنایت به دلایل گفته شده در این گزارش، تصویب این طرح با محتوای فعلی توصیه نمی‌شود. پیشنهاد می‌شود اقدامات مثبت انجام شده در طرح پیشنهادی با مطالعات کارشناسی بیشتر، مورد تدقیق و مذاقه قرار گیرد و سپس برای طی مراحل قانونی ارائه شود.

منابع و مأخذ

۱. برگل، ژان لوئیس. «روش‌ها و ویژگی‌های اصلی تدوین و تنقیح قوانین»، مترجم: فائزه عامری، دفتر مطالعات حقوقی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.
۲. فراهانی، محمدصادق. «آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، بررسی مفهوم تنقیح»، دفتر مطالعات نظام‌سازی اسلامی، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۶.
۳. طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت، معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی، شماره ثبت ۶۵۴، ۱۳۹۸.
۴. مرکز‌المیری، احمد. «مفهوم مقررات دست‌وپاگیر و تبیین آثار آن بر محیط کسب‌وکار با تأکید بر قوانین و مقررات مالیاتی»، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۶۴۰، ۱۳۹۴.
۵. مرکز‌المیری، احمد. «ملاحظاتی در تدوین و تنقیح قوانین کسب‌وکار (با تأکید بر ضرورت تصویب «قانون جامع مالیاتی»»، دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۶۴۸، ۱۳۹۸.

شماره مسلسل: ۱۶۸۹۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح فهرست قوانین و احکام نامعتبر حوزه صنعت»

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

مدیر مطالعه: سعید شجاعی

تهیه و تدوین کنندگان: فاطمه میرجلیلی، احمد مرکزالمیری (دفتر مطالعات اقتصادی)

همکاران: مریم رهبری بناب (دفتر مطالعات اجتماعی)، محمد بختیاری علی آبادی (دفتر مطالعات

اجتماعی)

ناظران علمی: حسین افشین، علی اصغر اژدری، سعید شجاعی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. تدوین و تنقیح قوانین

۲. صنعت

۳. نسخ ضمنی

۴. نسخ صریح

تاریخ شروع مطالعه: ۱۳۹۸/۸/۱۹

تاریخ خاتمه مطالعه: ۱۳۹۸/۱۱/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۱۲/۳